

A „nyugatos divatok” körül

Irodalomoktatásunk táguló horizontját üdvözli Balogh Edgár a Korunk 1967. 11. számában. Annak örül — s vele az olvasó —, hogy egyre árnyaltabban bontakozik ki az irányzatokat, egyéniségeket, műveket értékelő szintézis, melyben nincs helye apodiktikumnak, szűkkeblű elzárkózásnak, kicsinyes méricskélésnek. S ha a múlt lezárt folyamatainak minősítését mindinkább a nagyvonalúság jellemzi, miért ne vonatkozna ugyanez a jelen még elevenen kavargó, alakuló irodalmára is? „Az sem baj — jegyzi meg toleránsan a szerző —, ha felcsendül újra meg újra a nyugatos divatok varázshangja, egy kis sznobos Európa-gajdolás.”

Ha pontosan tudnám, az idézett szövegből kideríthetően, kire s mire gondol a publicista, amikor odavetett mondatában Európa-gajdolásról, nyugatos divatok varázshangjáról szól, talán azt is kikövetkeztethetném, nem kívánatos lazaság-e a részéről ez a fajta elnézés, vagy épp ellenkezőleg: bizalom a mindenkor művelődési hatások és kölcsönhatások egészséges szelekciójában. De így...

Sznob volt-e Bornemisza Péter, amikor idegen forrásból merített *Elektrájával* lázított a zsarnokság ellen? S Európa-gajdolás lett volna a felvilágosodás látóinak hangja, azoké, akik vigyázó szemüket Párizsra vetették, mert akkor épp onnan jött valami nagy, világalakító gondolat? Kozmopolita volt-e maga Kazinczy is, amikor 1787-ben, vagyis kereken 180 évvel az előttem fekvő jegyzet megjelenése előtt, szent indulattal kelt ki az önkörünkbe zárkózás sivár hagyománya, ahogyan ő nevezte „a leggyűlöletesebb bajusz” ellen? Hát Petőfi Béranger-dalait miként minősítsük? Hát Arany skót balladáját, a *Sir Patrick Spens*-et, no meg *A walesi bárdok*-at? Ki érzi ezt idegennek? S kinek jutna eszébe kozmopolita eltévelyedésnek nevezni azt az irodalomtörténeti tényt, hogy egy 1908-ban alapított folyóiratnak a *Nyugat* nevet adták? A jelzők, melyekkel annak idején Ady személyét, harcait és ígét illették, nem a költőt kompromittálták az utókor előtt! S József Attila, amikor Thomas Mannban „fehérek közt egy európaít” üdvözölt, tudta jól, milyen „ordas eszmék” s milyen „emberhez méltó gondok” szólítják egy táborba őt, a kommunistát, a polgári humanistával. Talán feleslegesnek tűnhet, de hadd idézzük fel újra: olvasóival az egykori Korunk azt is igyekezett megismertetni, megértetni az ország határain túli irodalom, társadalomtudomány, művészet újdonságaiból, amivel maga a szerkesztő esetleg nem értett egyet.

De hát ne döngessünk nyitott kapukat, Balogh Edgár készségesen elismeri, hogy „Ami idegenül indul, az is termékenyíthet”, hogy „Irodalmi szerep ez is...” Valamit azért mégsem értek. Ha belátjuk, hogy hasznos és szükséges folytatni szellemi látókörmünk tágítását, fokozni azt az erőfeszítést, amely népeket és kultúrákat hoz egymáshoz egyre értőbb és megbecsülőbb közelségbe, akkor miért kezeljük megtúrt idegenségként egyik szavunkkal azt, amit a másik szavunk — és irodalompolitikai gyakorlatunk! — az egészséges fejlődés feltételének ismer el? Ha pedig csak káros és szükségtelen „varázshangja” mindez „nyugati divatoknak”, „kis sznobos Európa-gajdolás” — akkor meg miért „az sem baj”?

Shakespeare, Swift nem lett kevésbé angol attól, hogy Montaigne-hez járt iskolába. Voltaire franciaságát sem csorbította, amit Swiftől tanult. Goethét, aki ezt a fogalmat, hagyta az emberiségre: „Weltliteratur” — gazdagította Róma; Eminescut is Párizs, Berlin. Irodalomtörténeti közhely: nem utolsósorban attól és azzal lettek és maradtak mindmáig nemzetük lelkületének legmagasabbrendű kifejezői, hogy tárt szívvel és elmével fogadtak magukba minden értéket. Az idegent is. Ami csak addig idegen, amíg a magunk élményévé nem tesszük.

Szilágyi Júlia

Nemzeti-emberi mérce

Szilágyi Júlia úgy ragadja ki egy mondatomat *Ha már szintézist mondunk* című jegyzetem (*Korunk*, 1967. 11) végéről, mintha számomra „idegen” és „sznob” és „kozmpolitá” volna — végig a magyar irodalmon — mindaz, ami nyugati hatásra, Európa értékeinek visszaadásaként jelentkezett és jelentkezik. Nyilvánvalóan félreértésről van szó, csak azt nem értem, hogy *A „nyugatos divatok” körül* című reflexió szerzője miért nem akar engem sehogyan sem megérteni? Még, ha nem is fejeztem volna ki magamat eléggé szabatosan, akkor is megtehetette volna, hogy jobban interpretál, no de minden kétséget kizáróan fel volt állítva az én kis glosszámban a cél: „behozni a világok himporát, még ha méltó alkotás nem fakadhat, csak honi fogamzásból, saját erőink hagyományos-nagy kidallásából”.

Erről van szó. Soha senki komoly ember nem tekintette „idegen”-nek, „sznob”-nak vagy éppenséggel „kozmpolitá”-nak az európai tájékozódást, a világirodalmi ismeretet, hatást vagy ihletet, ha az termékenyítően gazdagította saját kelet-európai emancipációnkat, önálló kifejezésünk művészi voltát. De — különbséget kell tennünk a magunk alkotó egyéniségének világszintre törekvő megnyilatkozása és a szimpla átvétel között. Autochton fejlődésünkhöz — s itt teljes szívvel egyetértek Szilágyi Júliával s mindazokkal, akiket felsorol — nyitott szemre, nyitott ablakra-kapura, Nyugat- (és természetesen Kelet-) járásra van szükség, nagyvilági lélegzetvételre, a pusztá hatás azonban még senkit sem avat igazi íróvá-művésszé. Nem volna semmi sem provinciálisabb, mint az „européer” fellépés honi felelősség, valló és vállaló „itt és most”-helytállás nélkül. És én még ezt sem ítélem el, hanem a gyökéresztés, a folklorizáció, az elmélyülés reményében kívánatosnak érzem a divatot is, a még csak felületi alkalmazkodást az idegenből jövőhöz, azt a „kis sznobos Európa-gajdolás”, mert termékenyíthet, új színeket és hangokat, új eszközöket adhat a magunk tisztább és korszerűbb mondandójához.

Jó, hogy konzerváló elzárkózások helyett eljutottunk a nyitott kapuk-ablakok szabad széljárásáig, valóban „divat” a „sznobság”, no de úgy gondolja-e Szilágyi Júlia, hogy ez már elégséges? Nem ott bomlik-e ki a fejlődés minden csírája, ahol a „Nyugat ellen Nyugatot hozz!” Ady-dialektikája saját termésünket igéri? Távoll ál tőlem, hogy — kis körünkben — akár egy író vagy egy művet is erre vagy arra az „oldalra” soroljak (ezt sohasem is tettem), legfeljebb hajlamokról, irányulásokról beszélek figyelmeztetőn. Irodalmi életünk felvirágozását sohasem tudnók kritikánkkal elősegíteni, ha az „elzárkózás” vagy „idegenség” merev kategóriái közé nem iktatnók törekvésünket arra, hogy a nyugati (vagy bármilyen más) hatások felvételével egyidejűleg — párhuzamosan a román irodalom korszerű ívelésével — kifejezzük a magunk érző valóját, és modernül is őszinték legyünk. A világ-irodalomból sem ismerek egyetlen olyan jeles alkotást, melynek ne volna nemzeti-emberi mélysége és magassága.

Jobban ismerem Szilágyi Júliát, mint ő engem. Én tudom ugyanis róla, hogy fejlődésünk útját ő sem képzelel el és járja másként.

Balogh Edgár

Fuhrmann
Károly:
Barátok

